

דפי עמיות המהדורה העברית

שבט תשע"ה | פברואר 2015

**עמיות יהודית: מה משמעותה?
למה היא חשובה? איך מטפחים אותה?**

דפי עמיות המהדורה העברית

שבט תשע"ה | פברואר 2015

**עמיות יהודית: מה משמעותה?
למה היא חשובה? איך מטפחים אותה?**

**עמיות יהודית: מה משמעותה?
למה היא חשובה? איך מטפחים אותה?**

דפי עמיות המהדורה העברית

עורך: שלומי רביד
תרגום: גלעד פטרנקר
בחסות חטיבת העם היהודי של פדרצית ניו יורק

עיצוב והפקה: סטפני ורותי
הודפס בישראל, 2015

יוצא לאור ע"י המרכז לחינוך לעמיות יהודית
info@jpeoplehood.org

ורדה רפאלי

1956-2013

אנו מקדישים מהדורה עברית זאת של דפי העמיות לזכרה של ורדה רפאלי שמלאו החודש שנתיים לפטירתה. ורדה הייתה חלק ממערכת כתב העת ותרמה לפיתוחו. היא הייתה גם עמיתה מייסדת של המרכז לחינוך לעמיות יהודית וחלוצה בפיתוח תחום העמיות היהודית. מרבית הקריירה המקצועית שלה הוקדשה לחיזוק הקשרים שבין יהודים. היא החלה בוועד היהודי האמריקאי, שם פיתחה מסעות של משלחות ישראליות להכרת הקהילה היהודית האמריקאית והפיקה חומרים חינוכיים שהביאו את סיפורה של קהילה זאת אל הישראלים. השתתפותה בהמשך בתכנית ווקסנר הייתה צעד טבעי ומתבקש במסעה אל העם היהודי. עם שובה מארה"ב הצטרפה לצוות הסוכנות היהודית ביחידה לחברה הישראלית שעסקה בחשיפתם של צעירים בישראל ליהדות העולם. במוקד העשייה עמד הפיתוח של תכניות במכללות ההוראה שהוקדשו ליצירת זיקה לעמיות יהודית בקרב מחנכים צעירים.

ב-2006, כשהוקם בית הספר הבינלאומי ללימודי העם היהודי בבית התפוצות - כמרכז הראשון מסוגו להתמודדות עם אתגר החינוך לעמיות - הצטרפה ורדה לצוות ההקמה. היא הייתה מעורבת בפיתוח תכנים וחומרים חינוכיים חדשים וריכזה את קבוצת העבודה הבינלאומית לחינוך לעמיות. לבסוף הצטרפה ליוזמת ההקמה של המרכז לחינוך לעמיות ב-2011. ורדה הייתה שותפה לכתיבת דו"ח קבוצת העבודה שהגדיר את יסודות שדה החינוך לעמיות, ערכה חומרים חינוכיים ופובליציסטיים, לימדה והייתה בין יוצרי ארגון הכלים לחינוך לעמיות.

הרבה מעבר למה שניתן ללמוד מהביוגרפיה המקצועית שלה, ורדה הייתה ייחודית בכך שגילמה באישיותה את היפה שבעם היהודי. כל דבר יהודי ריגש אותה וסקרנותה ושאפתה ללמוד עליו ולבררו לא ידעה גבול. מעורבותה וזיקתה לעמיות היהודית תורגמו למחויבות עמוקה למפעל היהודי שבאה לידי ביטוי במעשה, יוזמה ונאמנות בלתי מוגבלת למטרה. גישתה לעמיות הייתה נטועה במחויבות עמוקה לפלורליזם יהודי, שייתכן שהיה תולדה טבעית של מישהי שגדלה בבית רביזיוניסטי, אך כבוגרת הייתה פעילת שלום שהתנגדה לכיבוש. ורדה ידעה לחלוק, ובה בעת לכבד את יריביה האידיאולוגיים. על אף שהייתה דעתנית ובעלת ידע רחב היקף, התנהלותה מול בעלי דעות מנוגדות הייתה מכבדת ועדינה. יותר מכך, היא התייחסה לכל אדם, ללא קשר לרקע או מעמד מקצועי באותה מידה של כבוד.

ורדה הייתה מורה מעוררת השראה שראתה בהוראה שליחות. היא הייתה גם חוקרת יסודית ואשת רוח ששילבה פתיחות לרעיונות חדשים עם קריטריונים נוקשים באשר להסקת מסקנות ותובנות חדשות: "תלמידה חכמה" לכל דבר. כעורכת, היא הקפידה על קוצו של יוד ללא כל נכונות לפשרה.

אך אולי יותר מכל האמור לעיל היא הייתה "בת אדם" ("מאנטש") עם נופך של אצילות שכה חסר בעולמנו היום. העולם אחרי לכתה של ורדה הוא לבטח פחות טוב, והיא תחסר מאוד לחבריה ושותפיה לדרך. כפי שכתב לנו אחד מהם, דייב מטקאוסקי, מניו יורק: "אולי החשוב מכל - ורדה סימלה - באופן מודע או אורגני - את העיקרון שעמיות עובדת הכי טוב כאשר ניתן לחבב אישית את האנשים המעורבים, ללא קשר לחילוקי הדעות שביניהם. עם חיוכה הנעים, האמפתיה הטבעית ורוחב הלב הרוחני, ורדה הפכה להצעה מזמינה את השייכות לכל עם שכולל אותה. זו הייתה זכות להכיר את ורדה ולעבוד אתה, והליכתה המוקדמת מאתנו מהווה אובדן עבור כל המשפחה היהודית. מי ייתן ואלה שנגעה בחייהם ימשיכו את מורשתה".

נחמתנו היחידה היא שנמשיך בדרך שהייתה כה חשובה לה ושחיוכה ילווה אותנו כשנשכיל לשכר את העולם דרך חיזוק העם היהודי.

שלומי רביד

תוכן העניינים

- 7 ..... דבר העורך. שלומי רביד
- 9 ..... מהי המשמעות של עמיות יהודית עבורי? דוברטה בל-קליגלר
- 10 ..... מהי משמעות העמיות עבורי. אריקה בראון
- 11 ..... עמיות יהודית: אל תיקח את זה אישית... אופס, מאוחר מדי! דייויד ברייפמן
- 14 ..... טיפוח עמיות יהודית: סעודת שבת אחת בכל פעם. דסי ברקוביץ
- 16 ..... "העצמי", "אני" וה"אחר". בויאנה גבריאלה גרובשיץ
- 18 ..... עניינים משפחתיים. ליסה גרנט
- 20 ..... לא עם ככל העמים. רונית דולב
- 22 ..... מאבק באחי ובאחוזה. רייצ'ל הודס
- 24 ..... "שלם העולה על סכום כל חוויותיו". אנה ויינר
- 26 ..... עמיות יהודית: מהמילולי ועד לבלתי ניתן לתיאור ובחזרה. אדם וייסברג
- 28 ..... תורת העמיות היהודית. זאקארי טרובוך

- 29 ..... **מסע העמיות - 3 שירים**
משה ב. יצחקי
- 33 ..... **מה אם אין הגדרה לעמיות יהודית? האם העם היהודי עדיין יכול להתקיים?**
אנה מישל
- 35 ..... **לדור ודור**
לארי ס. מוזס
- 37 ..... **המסע שלי לעמיות**
הדס ניר
- 39 ..... **עמיות יהודית והשיר המרובע**
מוריס פניץ
- 41 ..... **כשישראל, אמריקאי ואוקראיני נכגשים...**
מיכל צור
- 43 ..... **בין הגדרת העמיות לחיפוש משמעותה**
שלומי רביד

אנו מתכבדים להציג בפני הקורא העברי את המהדורה הראשונה של דפי העמיות, או באנגלית – *The Peoplehood Papers*, שיוצאת לקראת כנס **הישראלים והעם היהודי**. דפי העמיות באו אל העולם ב-2007 כמהדורה חד פעמית לקראת ה-GA בנשוויל טנסי. במאמר הפתיחה שלי שאלתי: "מהי עמיות? והאם זו השאלה הנכונה?" קראתי להסטת המאמץ מהגדרת העמיות לטיפוחה. 13 מהדורות, שבע שנים ו-150 מאמרים מאוחר יותר החלטנו להקדיש את מהדורת בר המצווה של הפרסום לבחינה מחודשת של שאלות היסוד: "מה משמעותה של העמיות היהודית? מה חשיבותה? כיצד יש לטפח אותה?" זאת, לא רק על מנת להדגיש את התפתחות והתבגרות השדה, אך גם על מנת לחגוג את תהליך הבשלתו והגיוון המאפיין אותו. החיפוש אחר ההגדרה האולטימטיבית שתפתור באחת את כל השאלות והדילמות התחלף בתובנה בוגרת שעמיות היא בעלת משמעויות מגוונות עבור יהודים שונים, וכי הגיוון והפלורליזם הם סימן לכוח ולצמיחה.

ח"י המאמרים באסופה זו מבטאים מגוון רחב של דעות ותשובות לשאלות אותן שאלנו. כשני שלישים נכתבו במקור עבור המהדורה האנגלית (מספר 13) ושליש נוסף נכתב לקראת הוצאת המהדורה העברית. הכותבים התבקשו לבטא את מחשבותיהם במסגרת של 500 מלים על מנת לעורר דיון ותגובות לשאלות. באופן לא מתוכנן התפתח באסופה זאת שיח בין דורי בסוגיית העמיות. מעניין לציין שכל שהכותבים צעירים יותר הדגש עובר מתוכן העמיות לטבע הקשרים המתחייבים ממנה. בעוד שאצל הכותבים הוותיקים מילות המפתח הן: ערכים, אחריות, התחייבות והמשכיות הצעירים מתמקדים בקשרים, אותנטיות, פתיחות, קבלה, יצירתיות והכלה.

מגמה זאת לא רק תואמת את המלצותיהם של לארי מוזס וליסה גרנט להעביר את הלפיד לדור הבא על בסיס תנאיו שלו, אלא שהיא גם רומזת לכך שדור זה מוכן למשימה. נקודת המוצא של הדור הבא נוטה לאמץ באופן די טבעי ועם פחות תסביכים את גישת העמיות, והמיקוד שלו הוא בשאלה איך משלבים גישה זאת בתפיסת העולם העכשווית. בין שתי הקבוצות, אסופה זאת מביאה גם את קולם של אנשי החינוך שמנחים ומאפשרים את תהליך השינוי הבין דורי. תרומתה וחשיבותה של קבוצה זאת לתהליך היא קריטית.

מאמרי האסופה מעידים על הדרך הארוכה ששדה החינוך לעמיות עשה בעשור האחרון. כמעט בלי משים השיח הקונספטואלי והאמורפי של ראשית הדרך כינה את מקומו לשיח מעשי בדבר הנחלת זהות יהודית קולקטיבית אטרקטיבית ומעוררת השראה. אנו תקווה שמהדורה זאת והכנס יהיו קטליזטור לשיח ישראלי פורה בשאלות מרכזיות אלה שכבר מעסיקות את השיח שמעבר לים. שיח העמיות זקוק לקול או לקולות הישראליים בכל הרמות. גם כשותפים לשיח היהודי הגלובאלי וגם כמייצגי הישות היהודית הריבונית. הישראלים זקוקים לשיח העמיות כפלטפורמה לגיבוש הזהות הקולקטיבית הישראלית. נשמח לשמוע את דעתכם בבלוג של המרכז www.jpeoplehood.org/blog

מהי המשמעות של עמיות יהודית עבורי?

רוברטה בל-קליגלר

עמיות יהודית עבורי היא תהליך מתמשך של התקבצות, יצירה, ולאחר מכן תנועה קדימה. זהו מאמץ דינמי המתאפיין ביהודים הלומדים, מניבים רעיונות חדשים, חולקים חוויות ואז ביחד משתתפים בדבר מה גדול יותר מעצמם.

המתח היצירתי שבין האינדיבידואל והקולקטיב אינו חדש ליהדות. היהדות מעולם לא התבססה על דוגמה קבועה או טקסיות בלתי מתפשרת; היהדות מונעת על ידי פרשנות והתאמה, ומשתמשת בקהילה ככלי להתקדמות. היהודים קוראים בטקסטים עתיקים שירשו מאבותיהם ומציעים דרכים חדשות ובעלות משמעות בכדי להבין אותם. היהודים דוברים שפות רבות, אבל העברית היא שפה מיוחדת עבורם. היהודים מעצבים מחדש טקסים מסורתיים, הקשורים ללוח השנה היהודי ולאירועים של מחזור החיים. אמנם ניתן להיות יהודי בכל מקום, אך יהודים בכל מקום יכולים לקרוא לישראל "בית". הם יוצרים קהילות יהודיות (קטנות וגדולות) בהן הם חוגגים, מתאבלים ומתפללים. בקצרה, כמו שלימד מרדכי קפלן, היהדות היא ציוויליזציה מתפתחת שנוצרה בידי בני העם היהודי.

בסופו של דבר, ליהודים כאינדיבידואלים ולעם היהודי כקולקטיב יש משימה של הפיכת העולם למקום טוב יותר. עבורי, עמיות יהודית מגלמת את התקווה שאנחנו, היהודים, נצליח באימוץ גישות מגוונות, תוססות, ואולי אפילו סותרות, ששורשיהן ביהדות - בעוד אנו יוצרים דרכים בכדי לשפר את העולם ביחד.

מדוע עמיות יהודית חשובה משום שזוהי פרדיגמה המתמודדת עם אתגרי יהודית חשובה? תקופתנו היא יוצרת מרחב ליהודים ללא תלות במיקומם על סקאלת הדתיות. היא מכבדת יהודים ללא תלות במקום בו הם חיים. היא רואה את היהדות כציוויליזציה מתפתחת ומזמינה את הכלל לתרום את דרכי החשיבה, הדיבור והעשייה הייחודיות להם. העמיות היהודית מודעת לעובדה שיש הרבה לתקן בעולם, והיא מושכת את אלה המעוניינים להטות שכם. עמיות יהודית מכבדת את היחיד תוך הדגשת הקולקטיב.

איך מטפחים עמיות יהודית בפועל?
בכדי לטפח את העמיות היהודית בפועל עלינו לבנות מודל מזמין המכיל בתוכו לימוד אינטלקטואלי, התנסויות חווייתיות ומחויבות קהילתית. כל אינדיבידואל חייב להרגיש רצוי, מעורב וחשוב. בכדי שהמודל יצליח, שיתוף פעולה וסינרגיה בין מוסדות וקהילות יהודיות הם הכרחיים במכלול של רמות. בכדי לטפח עמיות יהודית, אנחנו זקוקים לאנשים טובים. אברהם השל לימד ש"אנשי הספר" יכולים להיות חשובים אף יותר מהספרים עצמם.

ד"ר רוברטה בל-קליגלר היא מרצה באורנים, המכללה האקדמית לחינוך. היא מעבירה קורסים קורסים בנושאים של זהות, עמיות יהודית וחינוך. לאחרונה היא מונתה למנהלת בפועל של בית הספר הבינלאומי של מכללת אורנים, שיקבל את קבוצת הסטודנטים הראשונה בנובמבר. רוברטה גרה במושב ציפורי בגליל היפהפה יחד עם משפחתה המתרחבת במהירות.

מהי משמעות העמיות עבורי

אריקה בראון

בשנים הרבות שחלפו מאז השתתפתי בכתיבת ספר על עמיות יהודית, חזיתי בהחמרת הבעיה של זהות יהודית, ובהתמוססות של המושג "עמיות" כמעט עד להיעלמותו המוחלטת. ההגדרה והקיום של רעיון העמיות היהודית הם מהנושאים הבעורים והקריטיים ביותר של זמננו. עם זאת, האופי האינטלקטואלי של הדיון גרם לארגונים קהילתיים יהודיים לאבד עניין בנושא, והדיון נותר בעיקרו בקרב האקדמיה, שם ההשפעה שלו כחות משמעותית.

לרוע המזל, בדיוק כשאנשי אקדמיה ומנהיגי קהילות החלו לחקור את האופן בו אנחנו מגדירים ומחזקים את העמיות, עולם הארגונים היהודיים שלא למטרות רווח נכנס למיתון כלכלי, מה שאילץ כמעט את כולם להיכנס למצב של הישרדות: תכניות לשיפור אוריינות וזהות יהודית נתפסו כמותרות; גיוס תרומות אגרסיבי, שבא לפצות על אובדן משאבים חריף, דחק את העמיות לשוליים. למרבה הצער, קשה לגייס תרומות ללא משמעות. המיידית והדחוף תפסו את מקומם של הקריטי והחשוב, וכך כפי שמראה סקר מכון Pew מ-2014, מצאנו את עצמנו מעוגנים פחות, ופחות ערוכים להתמודדות עם נושאים של רוחניות יהודית, חברות, השתייכות והשתתפות. באופן אירוני, בגלל ראייה צרה זאת אנחנו מציעים פחות ערך מוסף במחלקת המשמעות, כך שלא מפתיע לראות שבמקומות רבים גיוס התרומות עדיין לא התייצב.

אם אנחנו מגדירים עמיות כהבנה הנפשית שאנחנו חלק ממשפחה מורחבת בעלת יעוד: אם ברצוננו להעלות את נושא העמיות כנושא הדורש תשומת לב, עלינו להתחיל לחשוב על הדרך בה אנחנו מעוררים תחושת שייכות רגשית, כדי למשוך את אלה המוצאים את עצמם יותר ויותר בשוליים. ייתכן והדבר ישמע גס לאנשים רבים, אך הארגונים שלנו, על עובדיהם ומתנדביהם, זקוקים להכשרה מעמיקה וארוכת טווח בשירות לקוחות, בכדי ליצור חמימות וידידותיות המשולבת עם סטנדרטים של מצוינות מקצועית. שכחנו איך לומר שלום לזר ולהפוך אותו לחבר, ואת החבר לבן משפחה. איבדנו את הקשר עם הערכים היהודיים שמאחורי מושג הקירוב והכתבים היהודיים שהעניקו לו את ההשראה. אנחנו כל כך תקועים בנושאים של מנהל וגיוס תרומות, עד שאנחנו לא מבינים עד כמה התעסקויות אלה לא מעניינות אנשים מן החוץ, ואת השיח הפנימי הסגור שהם יוצרים. "באין חזון", אומר ספר משלי, "יפרע עם". והיכן שאין חזון, תיפרע, כלומר תיעלם, גם העמיות. אנחנו מסוגלים לטוב יותר. אנחנו חייבים.

The Case for Jewish Peoplehood: בין ספריה ומחנכת. Can We Be One? ,שכתבה יחד עם ד"ר מישה גלפרין.

עמיות יהודית: אל תיקח את זה אישית... אופס, מאוחר מדי!

דיוויד ברייפמן

אנשים רבים ניסו לפתח במשך השנים תובנה לגבי מה מכונן עמיות יהודית. הרבה נכתב בנושא, ועדיין נדרשת הבהרה להצעת ערך זאת. יתכן והיא דורשת אפילו הגדרה. מדוע?

יתכן שיש סיבות רבות למורכבות שלה, אבל כמו שלמדתי מאירועים שקרו לאחרונה, עמיות יהודית היא דבר מאוד אישי, למרות האופי הקהילתי שלה.

ארבעה תיאורי מצב אוטוביוגרפיים:

כשהייתי ילד קטן, אני זוכר שהרעש בסלון שלנו הפסיק והשתרר שקט כשההורים שלנו השתיקו אותנו בכל פעם שידיעה על ישראל הופיעה בחדשות.

כשהייתי הולך לסרטים עם סבתא שלי, שהייתה ניצולת שואה, אסור היה לנו לצאת מהקולנוע עד לסוף הכתוביות. היא הייתה מאושרת מכמות השמות היהודיים שהיו מופיעים בהן.

כשהייתי בתיכון אני זוכר את האושר העילאי והחגיגה שהייתה כשקבוצה של מסורבי עליה לשעבר ביקרו אותנו בבית הספר לאחר שהם שוחררו מהגולאג הסובייטי.

לכל אורך חיי הבוגרים התענגתי על התכנסויות של יהודים מכל העולם - מהכיתה שלי באולפן, לאירוע ענק של תגלית, ועידה יהודית לחופי הים השחור, ומסיבת ריקודים של יום העצמאות בעולם הווירטואלי.

עם הצעות כאלה לתוך העולם שלי, לא קשה לראות איך הטבע והחינוך גם יחד שיחקו תפקיד בפיתוח תפיסת העמיות היהודית שלי. אבל רק לעתים רחוקות מסעות עמיות יהודית הם כה פשוטים. כפי שהזכירו לי אירועים שקרו לאחרונה, עמיות יהודית כרוכה בהרבה מורכבות, עמימות ואתגרים.

אני מתנצל מראש אם הקטעים הבאים מכילים יותר מדי מידע, אך הרשו לי לחלוק עוד שלושה פרקים מחיי.

אני פוסע בפארק פרוספקט בברוקלין ויהודי חרדי מבקש ממני לנענע את הלולב. אני מחליט שלא לעשות זאת. יותר מכך, אני לא יכול להתחבר אליו. אני לא מרגיש שהוא חלק מהעם

שלי. הוא לא נראה כמוני ולא מתנהג כמוני. אני מרגיש יותר בבית עם החבורה החילונית שלי בברוקלין, שחלקם יהודים וחלקם לא, מאשר עם היהודי לבוש השחורים שגר כמה קילומטרים משם בשכונת קראון הייטס. האם זה הופך אותי ליהודי רע?

ביוני 2014 הפידים שלי בפייסבוק כללו שני האשטאגים שקוראים לפעולה נגד החוטפים של ילדם תמימים: #Bringbackourboys למען הצלת שלושה נערים יהודים שנחטפו בישראל (שנרצחו לאחר מכן), ו-#Bringbackourgirls להצלת חייהן של 276 תלמידות בית ספר ניגריות שנחטפו על ידי קיצונים מוסלמים. כאב לי מאוד על התלמידות הניגריות. אבל לבי שלי נשבר בגלל שלושת החטופים הישראלים. האם זה הופך אותי לאדם רע?

באוגוסט 2014 השתתפתי בעצרת הזדהות עם ישראל בשעת משבר. בינינו - אני מתעב עצרות הזדהות עם ישראל. אני תמיד חושש שאיכשהו אני אהיה מקושר לאחד הפוסטרים האידיוטיים (שלא לומר גזעניים) שאחד המפגינים מחזיק. אני שומר על שתיקה נבוכה בזמן שפוליטיקאי או ראש קהילה כלשהו קורא למשהו שיגרום לעוד שפיכות דמים. לא תמיד אני אוהב לעמוד עם רעי אוהבי ישראל. האם זה הופך אותי לציוני רע?

אולי אתם נתקלתם בנסיבות דומות ושאלתם את עצמכם שאלות כמו אלו שאני שאלתי. עבורי, שאלות מאתגרות אלו על עמיות יהודית הם חלק מהדיון בדיוק כמו הסיסמאות עליהן חוזרים לעיתים קרובות: עם אחד בלב אחד, או כל ישראל ערבים זה בזה. למעשה, חינוך לעמיות יהודית צריך לעסוק בשאלת שאלות קיומיות ומורכבות, כמו - מי אני ואיך אני משתלב בעולם?

אני מבין את הרצון להגדרה לעמיות יהודית המוסכמת על כולם, אבל אולי זו בדיוק הסיבה לכך שהגדרה כל כך חמקמקה. בסופו של יום, אולי אנחנו לא זקוקים להגדרה האחידה, אלא להצטברות של כל הסיפורים האישיים שלנו שיקבעו מי אנחנו, ומה המשמעות של כל המפעל הזה של עמיות יהודית.

ד"ר דייוויד ברייפמן, למד ועבד בחינוך יהודי, בין השאר במלבורן, סידני, סנט. לואיס, ירושלים וניו יורק. היום הוא חי בברוקלין, ונשוי לאישה יהודיה ממפיס שכגש בוועדה יהודית בשוודיה.

טיפוח עמיות יהודית: סעודת שבת אחת בכל פעם

דסי ברקוביץ

בילדותי, סעודת שבת הייתה חלק מרכזי בחיי המשפחה שלי. אבא שלי, שהיה נוסע הרבה לצורך עסקים, תמיד הגיע הביתה בזמן להדלקת נרות. ההורים שלי היו "נישואים מעורבים" - אבא אשכנזי ואימא מזרחית. כך נוצר קידוש עם ניגון יידישאי, יין קידוש ישראלי מתוק ודביק וארוחה מזרחית מסורתית - עוף עם קארי ולימון, ואורז עם זרעי כוסברה. כשהיינו קטנים, פרשנויות של פרשת השבוע החיו את השיחות שלנו סביב השולחן; כשהיינו בני נוער, מחלוקות בין האחים מילאו את החלל של זמן הארוחה. למרות זאת, תמיד גבר לקח הפשרה, בו השקיעו הורי על מנת להשאיר אותנו מחוברים אחד לשני. לעתים היינו רק המשפחה הקרובה. בפעמים אחרות, הוזמנו אורחים: מסורבי עליה מרוסיה, קונסולים כלליים מישראל וחברים מהקהילה. השיחות התפתחו וכללו אירועים מהעולם, ואת האחריות שלנו לנקוט בפעולה. סביב שולחן השבת נעשיתי מודעת להיותי חלק ממשהו גדול יותר ממני.

טיפוח תחושה של עמיות יהודית הוא לא רעיון מופשט. זהו רעיון שצומח מתוך חוויות חזקות שנחוו עם יהודים אחרים. התחושה נוצרת במסגרות **המחברות אותנו לעבר משותף** (דרך טקסים ותשומת לב לערכים משותפים), **יוצרת מרחב להבדלים** בינינו (הבדלים תרבותיים ואידיאולוגיים) ו**יוצרת נתיבים** המובילים אותנו להבנה שאנחנו גדולים יותר מעצמיותנו האינדיבידואלית, ושלהיות חלק מהעם היהודי פירושו להיות מחוברים לשליחות מקודשת.

שולחן סעודת השבת כמודל לחוויה של עמיות יהודית

חוויה סביב שולחן השבת היא דרך מוחשית אחת בה אנחנו יכולים לטפח את תחושת העמיות היהודית על בסיס שבועי.

חיבור לעבר משותף. כל טקס בסעודת השבת מחבר אותנו לעבר שלנו. הבית שלנו הוא "מקדש מעט", מקדש קטן הבא להזכיר לנו את בית המקדש שעמד בעבר בירושלים. הקידוש מזכיר לנו את הרגעים המעצבים בהיסטוריה שלנו - יציאת מצרים ובריאת העולם. התפילה למען הילדים שלנו מזכירה לנו שאנחנו פונים לאבות אבותינו ואימותינו, שחייהם מתוארים בכתבים העתיקים שלנו, כדי להיות דוגמאות חיות עבור ילדינו. אנחנו מקבלים את השבת, אנחנו יוצרים גם מרחב עבור החיבור הסמלי לעם היהודי בידיעה שלנו שבכל ערב שבת, היהודים בכל העולם מקיימים את אותם הטקסים המקודשים.

מרחב להבדלים. מהרגע שאנחנו שרים "שלום עליכם", אנחנו מקדמים בברכה את ההבדלים. המדרש מדבר על "מלאכים טובים" ו"מלאכים רעים" שאנחנו מזמינים לתוך ביתנו. אנחנו יוצרים מרחב לכוחות מנוגדים. אנחנו ממלאים את מצוות הכנסת אורחים בידיעה שככל שיהיו יותר אנשים עם ניסיון חיים ודעות שונות משלנו, כך תיעשה השיחה חיה יותר סביב השולחן. חוויות שונות מתחוללות מהרגע שאנחנו נכנסים לביתו של אדם אחר, החל בהבדלים תרבותיים וכלה באסתטיים. אפשר לספר סיפורים על האוכל המוגש לשולחן, והתמונות של הסבים והסבתות שתלויות על הקיר יכולות לספר סיפורים שימלאו ספרים על תרבויות שונות - סיפורים שימחישו את חייהם של אבות אבותיהם של בני הבית.

יצירת נתיבים לשליחות מקודשת. בכל שבת אנחנו מתחברים לשתי השליחויות - רדיפת השלום ותיקון עולם. ברגע שאנחנו מדליקים נרות שבת, אנחנו מכניסים שלום לביתנו. הוא מתחיל שם, אך במשך 25 שעות הוא מקרין החוצה ולתוך השבוע הבא. כשאנחנו קוראים לכולם לעצור את עבודתם בשבת, העשירים והעניים גם יחד, אנחנו מכינים את הקרקע ליצירת חברות צודקות יותר, ששמות את הערך של כבוד הפרט מעל לזה של יצרנות בלתי פוסקת.

בכל שבת - אנחנו מרימים כוסית לחיים, לשמיעת הניגונים העתיקים המביעים כמה מהערכים העמוקים ביותר של היהדות, לידיעה שההבדלים בינינו מעשירים אותנו, ולטעימת השליחות המקודשת המעניקה משמעות לחיינו.

דסי ברקוביץ היא יועצת לחינוך יהודי וכותבת רבות לאתר Kvelller.com ולסוכנות הידיעות היהודית - JTA. דסי עלתה לישראל לאחרונה והיא גרה בירושלים עם בעלה ושלושת ילדיה (המקסימים).

“העצמי”, “אני” וה“אחר”

בויאנה גבריאלה גרובשיץ

במהלך לימודי האקדמיים נתקלתי בכתיבתו המרתקת של לוינס בנוגע ליחסי הגומלין שבין ה“עצמי”, ה“אני” וה“אחר” (הומניזם של האדם האחר, 2004).

“להיות אני”, כותב לוינס, “פירושו להיות חסר יכולת להתנער מן האחריות, כאילו כל בניין הבריאה מוטל על כתפי...”

בבואי לפרש את הדברים בעצמי, אני מבינה כי החיים ללא האחר יכולים להיות מספקים אך לא מלאים. האחר הוא זה המאפשר לי לגלות את הרבדים העמוקים באישיותי ולפתח אותה. כתוצאה מכך זוכה ה“אני” להיכרות האמיתית עם ה“עצמי”, כמו גם לאפשרות להפוך לישות מוסרית. ישנו כאן מעבר מכינון חירותו של האינדיבידואל, לאחריות כלפי האחר, מחויבות אתית-מוסרית כלפי כל אדם באשר הוא.

בהגותו של לוינס מצאתי השראה לעבודתי בתחום טיפוח הזהות היהודית: בירור הזהות היהודית של האינדיבידואל במפגשו עם האחר, מניב בסופו של תהליך תחושת אחריות מוסרית כלפי העם היהודי.

בעידן הנוכחי, האינדיבידואל רואה את עצמו כיחיד ומיוחד, וזהותו נובעת מתוך הרצון לזכות באוטונומיה בבחירותיו כיצד לנהל את חייו. האם יתאפשר כיום שיח זהות אישי, חברתי ותרבותי המתקיים ברוח דבריו של לוינס? האם קיימת אפשרות לטפח קשרים משמעותיים עם האחר במרחב עשייה בטוח בו כל אחד ישמור על ייחודו אך גם לא יתנער מתחושת אחריות מוסרית לחברה שסביבו?

בעבודתי המקצועית בארגון הלל ישראל, אשר פועל ב-8 מרכזים בישראל ומהווה את הבסיס לפעילותו הגלובלית של ארגון הלל העולמי, אני זוכה לראות כי יש אפשרות לטיפוח קשר משמעותי ומעמיק עם העם היהודי גם עבור הסטודנטים המשתתפים וגם עבורי. הקשר מתאפשר דרך מגוון פעילויות אשר יוצרות מרחב פורה לחקור, לבקר, לשאול ולהיחשף למגוון רחב של זהויות יהודיות כפי שהן באות לידי ביטוי בכל אחד מן הפרטים במפגשים שאנו מקיימים בין סטודנטים יהודים בישראל ובחו“ל.

העשייה בהלל מכוונת להעניק חוויה חיובית לסטודנטים, במהלכה חוקר הפרט תכנים בזהותו האישית ובזיקתו לעם היהודי. חקירה זו מעודדת שיח מתוך מחלוקת ופרשנות אישית, אודות מרקמו הייחודי של העם היהודי.

חשוב לנו לאפשר לסטודנט **לבחור** להשתייך לקהילת העם היהודי, מתוך כוונה ומבחירה מושכלת. בחירה זו טומנת בתוכה אחריות כלפי הפרט להיות חבר תורם בקהילה: אנו שמים דגש על העצמת הפרט על ידי עירובו בתהליך השינוי בקרב הקהילה שלו. בסופן של תהליך, מבין האינדיבידואל כי על אף השונות בין החברים בקהילה, אין הוא מוכן לוותר על אף פרט או מאפיין בקרב חברי קהילתו.

ולסיום, מתוך שידו של אמיר גלבוע "שיר בבוקר בבוקר":

"פתאום קם אדם בבוקר
ומרגיש כי הוא עם ומתחיל ללכת..."

האם בקומו "פתאום" התכוון המשורר כי האדם בסופו של התהליך או בתחילתו? האם הגיע לרגע ההארה או שהוא נמצא אך בתחילתו של המסע?

אני שמחה ונרגשת ללוות סטודנטים ברגעי ההארה ולהיות שותפה במסעם המתמשך. בכך תרומתנו כמחנכים ציוניים לחוסנה של הקהילה ולחוסנו של העם היהודי.

בויאנה גבריאלה גרובשיץ', מנהלת פרויקטים בהלל באוניברסיטת ת"א, לשעבר שליחת הלל בברוך קולג' וממקימי תכנית "כל הלל" - העוסקת בעמיות יהודית סביב הרשת הגלובלית של מרכזי הלל באוקראינה, בינתחומי הרצליה וניו-יורק.

עמיות הייתה הדת של המשפחה שלי. ההורים שלי התבגרו במלחמת העולם השנייה ואני נולדתי בתקופת הבייבי בום. היינו הולכים לבית הכנסת באופן קבוע ושמרנו שבת וחגים, אבל ערך הליבה של החיים שלנו היה המחויבות לעם היהודי. הנסיבות ההיסטוריות והחברתיות של התקופה עיצבו את המחויבות הזו ולא היה צורך לשאול שאלות כמו מדוע עמיות היא דבר חשוב או איזו משמעות היא העניקה לחיים היהודיים. היה צורך חיוני להציל יהודים, להעדיף מטרת יהודיות, לשמר קשרים יהודיים דרך משפחה וחברים בישראל ובמקומות אחרים, ללא דיון ובצורה שאינה משתמעת לשני פנים.

העמיות היא עדיין מחויבות בסיסית עבורי גם היום. אבל, הסיפור שלי אינו סיפורם של יהודים המתבגרים במציאות הפוסט מודרנית של זהויות נוזלות וקרעים הולכים וגדלים בקהילה היהודית. קרעים אשר מקורם בפוליטיקה ובערכים, בגיאוגרפיה ובגישות הדתיות.

אנחנו מבלים זמן רב בדיבור על עמיות יהודית עם הסטודנטים שלנו בהיברו יוניון קולג', שכמעט כולם למדו את השנה הראשונה שלהם בישראל. עבור רבים, עמיות היא מושג מופשט. הם מבינים את הערך הטמון ברעיון של הקולקטיב היהודי, אבל מתקשים ליצור קשר רגשי עם יהודים ששונים מאוד מהם. במונחים כלליים, אנחנו רואים שלוש גישות לעמיות. יש כמה שדוחים את הרעיון של גיוון באופן מידי, ואומרים דברים כמו "אני לא יודע למה לעובדה שמישהו נולד לתוך דת מסוימת יש יותר משמעות עבור העם שלי... אני מעדיף הרבה יותר שהעם שלי יהיה מורכב מאנשים שוחרי צדק מאשר מאנשים עם קשר דם". אחרים מבחינים בין עמיות כ"משפחה אליה נולדת, בה אתה חייב לקבל את כולם ללא קשר למי הם" והבחירה שלהם לחיות כיהודים רפורמים כ"משפחה נרכשת", אליה נשארת הנאמנות הראשית. ויש אחרים המביעים קשר אישי חזק לעם היהודי, ומשווים אותו ל"בני דודים מדרגה שנייה, שתפיסת היהדות שלהם שונה אך הם עדיין משפחה".

מעניין לראות שללא קשר למקומם של הסטודנטים הללו מבחינת הגישה שלהם והרגשות שלהם לגבי עמיות יהודית, הם משתמשים במטאפורה של משפחה. אולי זה המפתח. יתכן שזה מובן מאליו, אבל אני כלל לא בטוחה שאנחנו עושים מספיק כדי לעודד את התחושה שהשתייכות יהודית היא עניין משפחתי. אנחנו אוסף של קרובי משפחה שיכולים לחיות את חייהם באופן שונה מאוד ויכולים להחזיק באמונות שונות מאוד, אבל אנחנו עדיין חלק מקולקטיב רחב. בדיוק

כפי שהתפתחה התפיסה שלנו לגבי מה מכונן משפחה, ההבנה שלנו של המשפחה היהודית יכולה להשתנות גם היא. דיון ודו-משמעות הם בהחלט חלק מהמציאות שלנו היום, בתוך הקולקטיב היהודי ומעבר לו. אנחנו צריכים לטפח את הסקרנות, הרגלי החשיבה, ומיומנויות המפגש המגשר על השונה. כשאנחנו עושים זאת, אנחנו לומדים על עצמנו ועל האחרים. אנחנו לומדים על יהדות וחיים יהודיים. אנחנו לומדים איך להתפשר ואיך לא להסכים בצורה מכובדת ומתחשבת. בקיצור, כשאנחנו פוגשים את "בני הדודים הרחוקים" שלנו אנחנו מתעשרים ומוצאים משמעות גדולה יותר שאולי תצליח אפילו לגשר על המרחק ולקרב בינינו.

ליסה גרנט היא פרופסור לחינוך יהודי בהיברו יוניון קולג' - HUC בניו יורק.

עיסוק בתחום זה הינו מסע שתכליתו חיפוש אחר עיקר נעלם שקיומו המטאפורי שגור בפי כל ומשמעותיותו אינן מוסכמות. העם היהודי מתהדר בקיומו רב השנים, בוותיקותו המתמשכת שיכלה לשיני הזמן ולאיומים אינספור, מרבה לשאול את עצמו בכתבים וכנסים מיהו ומהו. עבור אותו יש שאינו ברור או מוסכם הוקמה מדינת ישראל. דווקא מתוך מעוזה של החילוניות הישראלית שזיקתה ליהדותה אינה ברורה התעורר רצון להבין מהו אותו דבר עמוק המשפיע על זהותנו, מחבר בינינו, משפיע על קיומנו ומגדיר את מי שאנחנו. האם ניתן לקיים כאן עם שהוא גם וגם? גם יהודי וגם ישראלי? גם ישראלי וגם ערבי כאשר רבים מבקשים להבטיח שהישראלי הוא יהודי? או שמא המציאות הישראלית מחייבת בחירה בין לבין.

מדוע חשוב כל כך אותו העם? במובנים רבים זהו האני הקולקטיבי שלנו אשר לו נתונה תחושת השייכות, הנאמנות והסולידריות שלנו. איתו אנחנו מזוהים ומזדהים ומעשיו משפיעים על מי שאנחנו.

העם היהודי מורכב ממבנה לא שיגרתני של דת, עם ולאום היוצר מציאות מורכבת ושנויה במחלוקת המתחדדת על רקע העובדה שהדת עצמה אינה מוסכמת. אם לא די בכך זה עם שלאומיותו שכנעה רק את מחציתו להצטרף לביתו. אותה מחצית שנאלצה לחפש מקום בטוח ולא המחצית שעמדה לה זכות הבחירה. אם לא די בכך, אותה לאומיות מכילה גם לא יהודים ואף על פי כן שואפת להתקיים באורח דמוקרטי. ריבוי ההגדרות והנרטיבים יוצרים דקמה ססגונית המייצרת לא אחת צורך להסתגר מרצון בתוך גטאות גיאוגרפיים, תרבותיים ואמוניים כדי להדגיש את הייחוד. זאת תוך העמקת הפערים והגבהת החומות לא רק בין מי שהוא יהודי לאלה שאינם יהודיים, אלא גם בין יהודים כאלה ואחרים.

ישראל מיטלטלת איפוא בין עם שרק חלקו מאמין בלאומיותו לעם שאין הסכמה באשר לסמכות המגדירה את זהותו. באין הסכמה על הלאומיות או הדת עליהם נשענת זהותו של העם בישראל רב הבלבול ונעדר הנרטיב המייצר תחושת שייכות, נאמנות וסולידריות. אין פלא איפוא שספק קיום מלווה את ישראל כענן שאינו סר ממנה.

מושג העמיות אשר צריך ככל הנראה לשמש כנרטיב המארגן לוקה בעמימות מושגית רבה אשר על כן נדרשת הסכמה על תכולת העם, גבולות הקולקטיב, מקומה של הדת, מי מגדיר/

קובע מיהו יהודי, מהם מאפייניו ומהי חשיבותו. כיום בחינת המענים לשאלות אלה כפי שהם באים לידי ביטוי בכתבים רבים מגלים קשת רחבה של פרשנויות ותפיסות עולם המשתנות בהתאם לתתי הקבוצות המרכיבות את העם היהודי/הישראלי. לכן השימוש במונח עם' הנפוץ במחוזותינו מצביע פחות על אחדות ויותר על בלבול ונפרדות ומבטא צורך בניכוס על ידי קבוצה זו או אחרת.

ממצאי המחקר הנרטיבי אשר ערכתי לאחרונה בקרב צעירים בני 24-35 ממספר תתי קבוצות בחברה הישראלית² מלמדים שאין עם אחד מוסכם על כל הצעירים. יש להם עמים שונים המונעים מכח תפיסת עולם שונה. עבור חלקם הציר המארגן הוא הדת והלכות הרבנים, עבור אחרים זוהי מורשת משפחתית ומסורת - משפחה מורחבת, יש כאלה שעבורם היא ארץ אבות ואחרים מאמינים כי זוהי תרבות ותורת מוסר העוברת מדור לדור.

ישראל ככל הנראה אינה "עם ככל העמים". אשר על כן נדרש העיסוק בתחום תוך גיוס מנגנון הסוציאליזציה העיקרי שהוא מערכת החינוך כדי לייצר מערך מושגים ונרטיבים משותפים שייסעו לעם המיוחד להמשיך ולהתקיים אל מול האיומים החדשים בעידן המודרני.

רונית דולב שימשה כמנהלת המחלקה להתחדשות ופיתוח בסוכנות היהודית. בעלת חברה לתכנון אסטרטגי המייצעת לגופים רבים בארץ ובעולם. סטארטפיסטית וחוקרת בתחום העמיות היהודית.

1 הכוונה לשימוש במונחים כגון: "עם ישראל חי", "יזכור עם ישראל", "עם ישראל ניצח", "קדושת עם ישראל", "ייחודו של עם ישראל", "עם ישראל על המפה" "העם האמריקאי מברך את העם הישראלי..." "כאשר עם ישראל יגאל את ארץ ישראל, אז ארץ ישראל תגאל את עם ישראל" (מנחם אושיסקין), "הנה קם אדם בבוקר ומרגיש כי הוא עם ומתחיל ללכת..." ועוד, ביטויים המופיעים בנאומים, בשיחת חולין, בשירים בטקסט כתוב, בנאומים ובשיח יומיומי. האם הכוונה לעם היהודי? לחלק היהודי של העם הישראלי? לעם הישראלי?

2 "בין עמיות יהודית לעמיות ישראלית" תזה בהנחיית פרופ' יאיר אורון 2014 האוניברסיטה הפתוחה.

כשאני יושבת כאן ורואה את טקס ההשבעה של אחי הצעיר לגרעין צבר, מכינה קדם צבאית לאזרחים זרים שמקווים להתגייס לצה"ל, אני נאבקת בכמה רגשות שונים – גאווה, חרדה, פחד, יראה. כשקובי קיבל את ההחלטה הזו לראשונה, היא הייתה בעבורי בלתי ניתנת להבנה. כמישהי שעבורה הקשר לישראל מעולם לא היה החלק המרכזי ביהדות או בזהות היהודית שלה, היה לי קושי עצום לקבל את ההחלטה של קובי. למה הוא צריך לעבור אלפי קילומטרים ולהצטרף לצבא זר? עברו זו הייתה הדרך להביע את הזהות היהודית שלו, והחיבור לעם היהודי. בעוד שאני בחרתי למצוא את עצמי דרך עשייה חברתית ובניית קהילה, הוא בחר למצוא את עצמו דרך חיבור לישראל.

עבורי זוהי ההגדרה האמיתית של עמיות יהודית. העובדה ששני אנשים שגדלו באותו בית עם אותם הורים ועם אותו חינוך יהודי, הם בעלי זהויות יהודיות שונות בתכלית, אך עדיין הם שניהם חברים שווים בעם היהודי. אך אחד מאיתנו לא טוב יותר מהשני, אך אחד מאיתנו לא יותר "יהודי" מהשני, ואף אחד מאיתנו לא מתנשא על השני. עבורי, זוהי הדרך בה העם היהודי יכול לקיים את עצמו.

עבור היהודים באמריקה – יהודים שזכו על פי רוב לקבלה על ידי חבריהם וגישה חופשית לכל היבטי החברה, היהדות אינה מהווה עוד את זהותם היחידה. היהודים בני דור המילניום, במיוחד, מתחילים מערכת יחסים חדשה עם היהדות שלהם, ותוהים לגבי הרלוונטיות שלה, המשמעות שלה, והיעוד שלה בחיינו; מכיוון שכך, אנחנו מנסים להבין את הקשר שיש לנו לאחינו – אלה בבית ואלה שמעבר לים. כשאנחנו עוברים את התהליך הזה, שלא כמו רבים מההורים והסבים שלנו, הדת וישראל אינן הנקודה המרכזית של קשר זה, ובמקומן – ישנה העמיות.

בני דור המילניום רוצים לדעת שלא משנה מי הם, איך הם מתחברים ליהדות שלהם, או מי הם בוחרים לאהוב ולהתחנן איתו, הם יתקבלו על ידי הקהילה היהודית. ראיית היהדות דרך עדשת העמיות נותנת לנו את זה בדיוק – היא מאפשרת מרחב לשוני בכל המובנים – פוליטי, תרבותי, אתני ורוחני, ונותנת לנו בסיס לחיבור.

כשהשותפים שלי ואני התחלנו את המוישה האוס במורי הייל (חלק מרשת בינלאומית של 63 בתים המאכלסים קהילות יהודיות תוססות ופלורליסטיות לצעירים), הכרזנו על העמיות כערך הליבה של הבית שלנו – רצינו שכולם ירגישו בנוח להיכנס אלינו הביתה, ללא קשר לגזע, למצא,

אמונה אישית, נטייה מינית, או בחירה בבן זוג. עשינו זאת על ידי כך שהזמנו את החברים הלא יהודים שלנו, חברים מזרמים אחרים ביהדות, חברים שהם גייז, וכו'. לא רק כי רצינו שכך תיראה קהילתנו, אלא כי רצינו להוות דוגמא של תרבות משלבת עבור הקהילה היהודית הגדולה. קהילה שיהודים בני דור המילניום צריכים ומשתוקקים אליה: תרבות שתמשיך לקבל ולאמץ גם את קובי וגם אותי, בשעה שאנחנו מתקדמים במסעות היהודיים השונים שלנו.

רייצ'ל הודס עוסקת בתכנון במסגרת חטיבת העם היהודי של הפדרציה של ניו יורק, חברה מייסדת של המושה האוס של מורייל היל, ויהודיה גאה בת דור המילניום.

שלם העולה על סכום כל חוויותיו

אנה ויינר

מעבד תמלילים מעודכן לא מזהה את המילה "עמיות". גם הסטודנט הישראלי שמסתובב לו הלום מטלות אקדמיות בקמפוס, לא מזהה. למעשה, ישראלי שעבר בתחנות הקלאסיות של מערכת החינוך הישראלית, פורמאליות ו-וולונטריות כאחת, לא יסתער על פעילות המבליטה את העמיות כמסמר העיקרי של הערב. הסיכוי לראותם עולה במקצת אם יש מרכיב של "בינלאומיות" וגם מעורב בזה סנדוויץ'.

בשנתיים האחרונות, הלל בישראל חרט על דגלו את העמיות היהודית כיעד אסטרטגי ומרכזי. אז מהו האופן הנכון לתרגם את המושג הזה לפעילות שתצליח להעביר את יופיו, כשכל מהותה היא תחושת בטן, שייכות סובייקטיבית, ובלתי ניתנת למדידה?

טכניקה מעולם הנחיית הקבוצות מספקת פתרון אפשרי.

בוחרים במערכות יחסים או חוויות שהיו בין המעצבות בחיך ולאחר מכן מנתחים את החוויות על מנת לזהות את המרכיבים שהפכו אותם לכאלה. לכל אחד יש תבנית ייחודית של חוויות, אך ניתן לאחדן באשכולות משותפים ולנסות לזקק את הנוסחה.

כשאני מפנה שאלה זו לעצמי, רצף של שלוש תמונות עולות בראש:

הראשונה. סבתא שלי, רחל, ילידת קייב ולוחמת אמיצה בנאצים ובשכנים, נוקשת בציפורן הארוכה והאדומה שלה על מסך הטלוויזיה המרצד של שנות השמונים. "הוא משלנו" היא אומרת לי בגאווה רכושנית על אחד הזמרים הגדולים, שמצליח לשיר בממלכתיות למיליוני צופים סובייטים, למרות שפניו ושם משפחתו לא מותירים מקום לספק. יהודי. "לשלנו" יש קווים אדומים, יש "בפנים" ויש "בחוץ". לוקחים גם קרדיט רק על המוכשרים, כמובן.

השנייה. 11 בספטמבר 2001. אני ובן זוגי בטיול תרמילאים באיטליה. תמונת המטוסים והמגדלים תופסת אותנו בונציה ומגישי החדשות האיטלקים מפרשנים את החדשות בצעקות ובתנועות שמבהירות אפילו לאלה שכלל לא שולטים בשפה - העולם לא ישוב להיות כמו שהיה. מוצאים את עצמנו מחפשים "מקום של יהודים" ומוצאים את עצמנו בגטו ההיסטורי של ונציה, בבית חב"ד. ליד השולחן יושבים זוג אמריקאים קשישים, משפחה צרפתית ממוצא סורי ושני מהנדסים דוברי רוסית בטיול משבר גיל המעבר - אחד מגרמניה ואחד מישראל. שפה משותפת אין לנו,

אבל ההרגשה הזאת שאנחנו צריכים להיות ביחד ברגע הזה, שהוא נוגע לנו הרבה יותר כקבוצה, כעם – ההרגשה הזו נוכחת. אמריקאי מספר שיש לו חבר שעובד בבניין ודמעות זולגות על פניו. כולנו יחד נושאים תפילה בקול רם, לשלומו, אפילו שחלקנו עושה זאת לראשונה בחייו.

השלישית. מרץ 2013. 450 סטודנטים מכל העולם באולם אחד בסמינר מנהיגות בירושלים. חו"לניקים וישראלים, 28 מדינות, 5 יבשות. אני מנחה משחק הכרות רב-משתתפים יחד עם חברים לצוות, בשלוש שפות במקביל (מגדל בבל זה כאן). בחלק הראשון, מיפוי חוויות משותפות, החל מחברות בתנועת נוער ועד לחיבה לראפ. בחלק השני, צפייה בממצאי הסקר שערכנו מראש למשתתפים ואפשרות ל"מיקרופון פתוח" – להפנות שאלות לקהל. ואז, בהססנות, מתחילים לשאול: "איך זה מרגיש להיות יהודי בניו-זילנד?", "האם יש הבדלים בין יהודים רוסים לאוקראינים?" ו"איך זה שכל סטודנט אמריקאי קורא לעצמו "מנהיג" כשכל סטודנט ישראלי נרתע מזה כל כך?" ואנו מתרגמים את התשובות לכל השפות, בעודנו מבינים שמה שחשוב באמת זה שיצרנו הזדמנות לשאול את השאלות.

גבולות גזרה, סולידריות, גאווה. חמלה ואהדה. רצון להיות יחד. מוכנות להיות מאותגרים ביחד. מתן במה לרב-שיח סימטרי, שיווני, פתוח ומשותף באמת.

תפקידנו בהלל ישראל הוא לזקק את המכנים המשותפים העוצמתיים ביותר, העולים מכל הסיפורים הפרטיים, ולהביא אותם לידי ביטוי בתכניות שאנו מפעילים בקמפוס.

וזו, כידוע, משימה שדורשת עומק, רשת קשרים חובקת עולם עם סטודנטים צעירים אחרים ... סנדויץ'.

אנה ויינר היא מנהלת הלל באוניברסיטת חיפה ובטכניון ומשתדלת להפוך רעינות לתכניות מותירות חותם בתחום חינוך יהודי בלתי פורמאלי במשך יותר מעשור.

עמיות יהודית: מהמילולי ועד לבלתי ניתן לתיאור ובחזרה

אדם וייסברג

מושג העמיות היהודית מתאר להבנתי את ההתפתחות ההיסטורית והמתמשכת של הקולקטיב היהודי והמבנים התרבותיים שלו. אם משתמשים בהגדרה זו, השקעה אישית בעמיות יהודית תתאפיין במחויבות לקיום מפעל זה למען השגשוג האנושי. אבל אני גם מאמין שהחוויה הרגשית של העמיות היהודית גדולה יותר מכל מושג שכלתני.

עבור יהודים רבים החיבור הקל כל כך עם יהודים אחרים הוא מרגש ומרגיע גם יחד, כולל עם אלו שאך זה פגשנו (האמת היא שהדבר מרגש פחות ככל שאנחנו מכירים אותם יותר; אבל זה כבר סיפור אחר). הריגוש יכול לגרום לנו להרגיש מעט קרתנים, מבודדים ולא מתווכמים. אבל הריגוש עדיין קיים.

החיבור בין זרים, שבאופן מסוים אינם זרים כלל, הוא הגרעין של כל מפגש אנושי. עבור תת-קבוצה של בני אדם, ההזדהות כחלק מהעם היהודי משפיעה על הדרך המסוימת בה הם תופסים את העולם ואת יושביו. ההזדהות מאפשרת קיצור דרך לחיבור המבוסס על אמון. עם זאת, משום שהמאפיינים החברתיים של זהות יהודית השתנו לאורך הזמן בצורה קיצונית, הנחות האמון שתומכות בחוויית העמיות היהודית התערערו, ומרכז תשומת הלב שלנו עבר להגדרות וניתוח מושגי.

קידום מושג העמיות היהודית הוא בהחלט בעל תכלית ואני מאמין שבפתיחת המאה ה-21, חקר העמיות היהודית הוא קריטי. העניין האישי שלי בנושא מתמקד ביצירת חוויות, עירוד לפעולה ולתגובות המתעלות מעבר לבריור של משמעות העמיות היהודית, ומושקעות בתחושה של עמיות יהודית: מרגשת, מרגיעה ותמיד קצת מוזרה.

הרבה מהפעילויות שמביאות לחיבור רגשי בין יהודים הן עתיקות במקורן ובו זמנית מתאימות לאנשים בני זמננו: לימוד ופרשנות של הסיפורים הגדולים שלנו; שיתוף בשמחות ובאובדן; התמודדות עם המתח שבין ה"אחד" ל"רבים" כפי שהוא מתבטא באמונות ובפרקטיקות שלנו; וחיים של ייעוד וכיהודים בחברות הנשלטות על ידי לא יהודים.

המציאות של היום מחברת אותנו פחות ופחות, בדרכים גלויות וברורות, כיהודים. אך עדיין נשאר בנו רצון עז ותחושה שלא ניתנת לתיאור של חיבור שקיים בינינו לבין אנשים אחרים שמעולם לא פגשנו ושבקושי נכיר אי פעם. מה שאנחנו עושים לגבי הבלתי ניתן לתיאור משפיע לא רק על המציאות שלנו ומסלולי החיים שלנו; הוא משפיע ואפילו קובע את עתיד העם היהודי, עתיד היהדות. בהחלט יתכן שזהו הזמן להתחיל לשאול - ולענות - על השאלה "מה עשינו למען היהודים והיהדות לאחרונה?" הימנעות מהשאלה עכשיו עלול להפוך אותה ללא רלוונטית מאוחר יותר. והבלתי ניתן לתיאור חיוני מדי מכדי להפוך ללא רלוונטי.

אדם וייסברג הוא המנהל של יוזמות הנוער של קרן דילר-Diller מסן פרנסיסקו.

תורת העמיות היהודית

זאקארי טרובוף

במאה העשירית כתב המלומד הבבלי הגדול סעדיה גאון ש"אין ישראל אומה כי אם בתורתיה" (אמונות ודעות ג:קל"ב). הפרשנות של הצהרה זו הייתה בדרך כלל שהעמיות היהודית מוגדרת על ידי כמה מוכן אדם ללמוד ולהפנים את הערכים והפרכטיקות הטקסטיות של התורה. לפי גישה זו, יהודי ימצא עצמו מחוץ לעם היהודי פשוט אם יחדל לקיים אורח חיים המבוסס על חוקי התורה. הבנה זו משמשת לעיתים תכופות מדי לביטול מגזרים רחבים של העם היהודי.

אך יש גם דרך אחרת לפרש את האופן שבו עמיות יהודית מוגדרת לפי התורה. הרב אברהם יצחק הכהן קוק מסביר (אורות התורה, פרק 1) שבעוד שהתורה שבכתב ניתנה לעם היהודי מאת אלוהים, הרי שהתורה שבעל פה היא זו שצמחה מתוך רוח העם היהודי בכל מעשיו. רעיון זה משנה באופן מהותי את האופן שבו ניתן לחשוב על עמיות יהודית. מכיוון שהתורה שבעל פה צומחת מהעם היהודי, לכל היהודים יש תפקיד בהבאתה לעולם. עבור הרב קוק התורה שבעל פה מגולמת לא רק בחקיקה שנקבעה על ידי הרבנים אלא גם ביצירתיות התרבותית הרחבה יותר של העם היהודי. כמיסטיקן, מאמין הרב קוק ששורשי הנשמה היצירתית של העם היהודי נטועים עמוק בתורה ובאלוהים. בין אם העם היהודי מודע לכך ובין אם לאו, כל מה שהם מייצרים מובן באופן כלשהו כחלק מדרו שיח עם דבר האל. הספרות, השירה, הסרטים והפילוסופיה שנובעת מהעם היהודי מובנים כולם כגילויי תורה.

תפיסה זו של עמיות יהודית משפיעה עמוקות על הדרכים בהן מבקשים לטפח זהות יהודית. במקום פשוט לראות בעמיות יהודית מערך של ערכים מוסריים או קשרים משפחתיים, האתגר הוא להגדיר את יהדותו ותורתו של הפרט על ידי מה שהוא יוצר. הזדמנויות המבקשות לטפח את היצירתיות של העם היהודי יחזקו בהכרח את הקולקטיב היהודי. חזון העמיות היהודית של הרב קוק הוא בבסיסו כולל: לכל היהודים יש את הפוטנציאל להשתתף במאמץ הגדול של יצירת התורה. חשוב גם לציין: כמו שכל היהודים יכולים ליצור את התורה, כך לימוד התורה מחבר את היחיד לכלל היהודים. הרב קוק מסביר (אורות ישראל ג:ז) שאפילו מי שמתתף בלימוד המסורתי של התורה ימצא את עצמו לבסוף, באופן בלתי נמנע, מחובר עמוק יותר לעם היהודי בכללותו.

הרב זאקארי טרובוף הוא הרב הראשי של בית הכנסת סידר סיני ומייסד שותף של המעבדה לאומנויות ותרבות יהודית בקליבלנד.

מסע העמיות - 3 שירים

משה ב. יצחקי

שיעור ראשון בתיירות יהודית באודסה

בְּחֶצֶר בֵּית מִסֵּ' 12 בְּרַחוּב בְּאֻדְרֵנָה
בְּאֻדְרֵסָה, עִמְדוּ אַרְבָּעָה צְלִינִים עֵבְרִיִּים
וְהִתְבּוֹנְנוּ בְּמִבְט חוֹקֵר עַל מַעֲקָה וּמְדַרְגּוֹת בְּרוֹל
חִלּוּדִים שֶׁהִזְמִן עִפְל וּפְעֵר בְּס חוֹרִים. "אַתֶּם רוֹאִים
אֶת הַדְּלֵת בְּמַעֲלֵה הַמְדַרְגּוֹת מִיְמִיו", אָמְרָה-שָׂאֵלָה מוֹרֶת
הַדְּרָה, "שֵׁם מַעֲבָר לַדְּלֵת גָּר פֶּעַם דּוּבְנוּב, שֶׁאֲצַלְכֶם הוּא מְכַר
כְּרָחוּב, שֶׁאֲכַח אֶת מְנַדְלֵי מוֹכֵר סְפָרִים וְאֶת מְאִיר דִּיזְנָגוֹר"
וְהִמְשִׁיכָה בְּסִפּוּרֶיהָ הַמְרַתְקִים, עַד שֶׁאֲשָׂה אַחַת
בְּחֻלּוֹק פְּרָחוּנִי פְתוּחַ, יִצְאָה מֵאֶחָד הַפְּתָחִים
וְאָמְרָה: "מוֹטֵב שֶׁתְּבּוֹנְנוּ וְתִהְיֶנּוּ
מֵהַפְּרָחִים הַפּוֹרְחִים עֵכָשׁוּ
אֲצִלִּי בְּחֶצֶר בְּתוֹרָה
צְמִיגִים בְּשִׁלָּל
צְבָעִים,
וְעַל
הַגֶּכּוּ
וְאֲשִׁפְלוֹת הָעֵנָבִים, בְּמִקּוּם
עַל מַעֲקָה וּמְדַרְגּוֹת בְּרוֹל חִלּוּדִים". וּכְבָסִים
צְבָעוֹנִיִּים הַתְּלוּיִים מִמַּעַל בֵּין שְׁמִים וְאֶרֶץ, בֵּין שְׁתֵּי מְרַפְסוֹת
עַל חֶבֶל עָרֵב מְתוּחַ הַתְּנַפְּחוּ בְּרוּחַ
שֶׁנִּשְׁבָּה וְעִבְרָה לְפִתְעַ בְּחֶצֶר, וְחֻלְצָה אֲדָמָה
רְכָנָה לְעֵבֶר הָאֲרָבֵעָה וְאָמְרָה
אָמוּ.

שפת אמי בנהרות בבל

שֵׁפֶת אַמִּי צְמַחָה בּוֹקָה
רְשֵׁט בֵּין שְׁתֵּי מַלְחָמוֹת עוֹלָם
בֵּין צוֹעֲנִים, נוֹצְרִים, רוֹמָנִים רוֹמִיִּים צְאָצְאֵי אֶטִּילָה
גְרָמָנִים, רוֹסִים, יְהוּדִים סְכַרְדִּים וְאַשְׁכְּנָזִים.
אַחַר כֵּן שְׁטָה שֵׁפֶת אַמִּי בְּאַנְיָה
עַל מַיִם רַבִּים קוֹנְסְטַנְצָה וְנִדְרָה שֵׁפֶתָה
אַהֲלִית מַעֲבְרִית פּוֹעֲלִית בֵּין מְרוֹקָאִית אִיִּדִישׁ
עִירָאקִית פּוֹלְנִית כּוּרְדִּית הוֹנְגְרִית סְפִינְוֹלִית וְטוּרְקִית.
לִימִים נָחָה תָּבֵה שְׁלָה אֲרַרְטִית מְשַׁק בַּיִת יְקִי
אַצֵּל כְּרָאוּ הֶרְצוּג הַכְרֶמְלִית.

אֲנִי לֹא

מוֹ הַהֶפְקֵר שְׁחַקְתִּי טַפְסִיתִי
הַרִים לְרֹאוֹת רַכְבוֹת עַל קוֹ הַמַּיִם,
כְּרִיתִי חֲצַבְתִּי צְחַקְתִּי בְּכִיתִי לְחַמְתִּי
גְרַסְתִּי שְׁכַבְתִּי הִתְעַלְסִיתִי קִנְאִיתִי
אַהֲבַתִּי חֲמַדְתִּי הִרִיתִי יִלְדְתִי
אֶת שְׁפֶתִי חֲלַמְתִּי.
שְׁנַיִם רַבּוֹת הַחֲלוּמוֹת שְׁלִי הָיוּ סֶרֶט אֵלֶם
בְּלִי שְׁכָה דְקוֹדוּקִית תַּחֲבִירִית מְלוֹנִית
קֶדֶשׁ וְחֲלִית יוֹמִיוֹמִית קְשׁוּטִית
אֶפְלוּ לֹא בִּבֵּית רְחוּבִית הַמוֹנִית תַּת לְשׁוֹנִית
זְכְרִית וְנִקְבִּית.

כָּל כֵּן כְּצִיתִי פַעַם שֵׁשְׁפֶתִי תַהֲיָה צִוְנִית
קְבוּצִית אֲדַמְתִּית שְׁבָלִית מַמְטְרִית
דְּחִיתִי כָּל נִסְיוֹן לְפִתּוֹת אוֹתִי בְּנִכְרִית
רַק עֲבָרִית רַק עֲבָרִית רַק עֲבָרִית.
עֲכָשׁוּ אֲנִי יוֹשֵׁב לְרַגְלֵי מַגְדָּלִים
וְנִהְרוֹת בְּבָל, מְטִיל בְּרַחוּבוֹת
יְשָׁרִים הַנוֹגְעִים בְּקוֹ הָאֶפְקֵי
וּבְשֵׁכָה רְצוּצִית אֲנִי מְדַבֵּר
שִׁירִית כִּיסוּפִית קֶדֶשׁ וְחַל קֶדֶשִׁים יוֹמִיוֹמִי
מִתְעַלֵּס עִם מַלִּים לְפַעְמִים אֲבָנִים
לְפַעְמִים מִיָּם לְפַעְמִים אֲשׁ לְפַעְמִים

נוֹגַע בְּרוּחַ נוֹגַע בְּגוּף
נוֹגַע בְּכַעַל נוֹגַע לֹא נוֹגַע
בְּעֵצָם, נוֹגַע בְּךָ שְׁהִיית
מְלֵא לִפְנֵי שְׁעָה לֹא יְדוּעָה לִי
אֲנִי לֹא לָךְ, וְשִׁפְתֵי הַשְּׂבוּרָה
נוֹפְלֹת עַל לְשׁוֹנֵה רְסִיִּי מִיָּם שִׁפְתֶךָ
נוֹגַעַת כְּמִכְנֹת אוֹר בְּשִׁרְשׁ שִׁפְת
נִשְׁמָתִי, וְזֶה כּוֹאֵב וְזֶה אוֹהֵב
וְזֶה כּוֹזֵב. לֹא כְּשִׁפְת אֲמִי
בְּכָל הַשָּׁפָה שְׁלִי מִטְפֹּסֶת
צוּקִים שְׂרָאֲשָׁם בְּשָׁמַיִם
וְרַגְלֵיהֶם תִּהְיוּ בְּרָאָם .

בשבחי יונת הדואר האלקטרוני

לשרון רחל שפר כּלג בתה של האשה היפה משירו של יהודה עמיחי "היהודים"

א.

אֶלְמֵלֵא בְּנֵה נֶחַ תְּבָה וְלֹא נָתַן לָנוּ
הָאֵל אֶת הַיּוֹנָה וּבְפִיָּה עֲלֵה זֵית, לֹא
הֵינּוּ מוֹצֵאִים מְנוּחַ לְכַף רַגְלֵנוּ,
פְּנִסְיוֹן אֲרָרַט, הַכֹּל כְּלוּל, לֹא בֵּית
וּבְטַח שְׁלֵא כְּפוֹת מְנַעוּל וְגַן פּוֹרֵחַ.
עַל כֵּן עָלִינוּ לְשַׁבַּח.

ב.

אֶלְמֵלֵא נָתַן מִי שִׁנְתָּנוּ לָנוּ מִפְּלֵאֵי הַרְשָׁת, יוֹנִים פְּלוֹס מִינוֹס, וּבְחוּטִים סְמוּיִים פְּרֵשׁ
בְּשׁוּרָה בְּכַנְי יוֹנַת דָּאָר אֶלְקֵטְרוֹנִי, לְכַפְעֵמִים
נְגִלִית בְּתַבְתָּה כְּמוֹ קֹשֶׁת בְּעֵנָן, בֵּין הַמּוֹן
הוֹדְעוֹת הַבָּל וְזָבֵל, לֹא הֵייתִי יוֹדַע מִפִּי בַת,
קוֹל, כִּי לֹאשֶׁה הֵיפָה וְלִסְבָּה מְשִׁיר 'הֵייהוּדִים'
שִׁכְתָּב יְהוּדָה עֲמִיחִי, יֵשׁ שְׁמוֹת, גּוּף, תֵּאָר,
נִפְשׁ, תֵּאָרִיכִי לְדָה וּפְטִירָה, מְקוּם, זְמַן וּבֵית.

ג.

לו הייתי נח, הייתי בונה לנו מקדש תבה, מפלל
שלא נחזל למצא אות, סימן, עלה בגן החיים
הפורח, ובינתיים כמו רבים כמוני אני מחכה
ליונת הדאר האלקטרוני. ועד הגס המפענח,
אני מסמס תפלה חדשה, מעין עלינו לשבח.

פרופ' משה יצחקי, משורר, ראש התכנית להוראה רב תחומית במדע הרוח בתואר השני
במכללת אורנים, מרצה לספרות ושירה, עסק בכיתוח תכניות חינוכיות בנושא העמיות.

מה אם אין הגדרה לעמיות יהודית? האם העם היהודי עדיין יכול להתקיים?

אנה מישל

עמיות יהודית? עמיות? עם? שייכות? בעשורים האחרונים ניסינו להתבונן ללא הפסקה על מה הדבר שמגדיר אותנו, מה הדבר שמאחד אותנו, אבל אולי התשובה היא שאין תשובה פשוטה. אולי אין תשובה כלל? אולי אנחנו צריכים לקבל ולאמץ את העובדה שאנחנו לא יכולים ולא נצליח למצוא תשובה. אנחנו צריכים לקבל את השונות מבפנים, ולאמץ את כל התשובות שאחינו היהודים מביאים לשולחן. הסתכלו על הדבר כמו על גוף אנושי, בו כל קהילה יהודית, כל יהודי, מייצג סינפסה במערכת העצבים שלנו. כל נקודה חשובה כדי ליצור את החיבור הבא, ובלעדיה הגוף לא יוכל לתפקד. מהו הלב, תשאלו אם כן? עבורי, אלה המסורות, ההיסטוריה, הערכים, התרבות, המנהגים וכל מה שאנחנו מגדירים כחלק מהחיים היהודיים שלנו.

לא לכולנו ברור למה אנחנו זקוקים לגוף הזה. השאלה מדוע אנחנו חיים היא עתיקה כמו העולם עצמו. פילוסופים רבים ניסו לתת משמעות לשאלת העם היהודי "מדוע אנחנו כאן? מדוע אנחנו קיימים?" השאלה "למה עלינו להמשיך" אינה שונה. ברסאי (גיולה הלאס), צלם הונגרי שחי במאה ה-20 אמר פעם "לפעמים אנחנו תוהים אם לחיים יש משמעות... ואז אנחנו פוגשים את אותו אדם המעניק משמעות לחיים שלנו". לא משנה מדוע אנחנו חיים, שכן זוהי עובדה. העם היהודי קיים. השאלה המעניינת יותר היא איזו משמעות אנחנו מעניקים לקיום שלו? מהם החיבורים שאנחנו עושים ומי הם האנשים שחולקים את הנתיב שלנו בעבר, בהווה ובעתיד?

אז איך מקיימים את הגוף הזה? איך אנחנו משאירים אותו חי, גדל ומתנוועע? אנחנו עושים זאת על ידי הזנת הלב ועל ידי כך שאנחנו מוודאים שכל החיבורים חיים ומהווים חלק מהתמונה הגדולה. ב-JCC Global אנחנו מוודאים שמערכת הקשרים הזאת נוצרת ועובדת. אנחנו יוצרים קשרים חדשים מדי יום ומחדשים קשרים ותיקים על ידי חיבור מנהיגים, מחנכים, אנשי מקצוע מתנדבים וחברי קהילה בכדי לחלוק את שיטות העבודה, המחשבות והרעיונות שלהם. דרך תכנית "עמיתים-Fellows - רשת מנהיגות עולמית" הצלחנו לכנס 30 חברי קהילה מ-12 מדינות בכדי לדבר ולחלוק רעיונות. עכשיו אנשים אלה מפתחים פרויקטים עבור יהודים מכל הגילאים בתקווה שחברי הקהילות שלהם יעשו מעורבים יותר לא רק באופן מקומי, אלא יגלו גם שיש להם משפחה בכל העולם. תקוותנו היא שעמיתים אלה יחלקו את התחושות שהיו להם כשהם

פגשו אחד את השני בפעם הראשונה. תקוותנו היא שיבינו שהם יהודים מכל העולם ושכולנו מחוברים, עם לב אחד.

על ידי יצירת רשת זו המאפשרת החלפת רעיונות ושיטות עבודה, חשיבה על דרכים חדשות להביא יהודים לשיח זה ולחבר ביניהם, אנחנו משאירים את הגוף שלנו בחיים - אנחנו משאירים את העם היהודי בחיים. וכל עוד אנחנו בחיים, אנחנו יכולים להמשיך לחפש תשובות מעניינות לשאלת המשמעות של להיות עם יהודי.

אנה מישל היא מנהלת התכניות ב-JCC Global - ארגון גג המייצג יותר מ-1,100 מרכזים קהילתיים ברחבי העולם. ניתן להשיג אותה בכתובת anna@jccglobal.org

טקסטים יהודיים קלאסיים מכירים בדורות רבים ושונים של החיים היהודיים. אנחנו מבינים ללא קושי את ההבדל בין הדורות - הדור של נוח, העבדים במצריים, הנוודים במדבר, תושבי כנען, והגולים מבתי המקדש, אם לציין כמה מהם. אנחנו מתייחסים למטאפורה החזקה של אלה ש"לא ידעו את יוסף", שמסמלת את הקרעים וההתחלות החדשות המאפיינות את הסיפור שלנו. אנחנו נזכרים בכאב של משה בויתור על המנהיגות והעברתה ליהושע, כשסיפורו של מנהיג-חווה מסתיים בשממה ועולה מנהיג צבאי ופוליטי חדש כדי למלא את משימת בניין האומה. בסיפור שלנו, כמו בכל הסיפורים, פרקים מתחילים ומסתיימים. כל פרק קשור לאחרים, אך כל פרק גם עומד בזכות עצמו. כך גם בנושא של עמיות יהודית.

כולנו תוצרים של דור ספציפי. אני בן לניצול אושוץ. מדינת ישראל ואני בערך בני אותו גיל. גדלנו יחד. אני מחנך יהודי ובימים טובים אני מנהיג יהודי. ההבנה של הדור שלי את העמיות היהודית צרובה עמוק בהווה שלי. זוהי מחויבות ונאמנות הנובעת מעצמה.

העמיות היהודית היא מוחלטת בחיי. היא חיה עם מצפן מוסרי מוגדר היטב, מחויבות לרפא את חוליי העולם, ותחושת אחווה המציבה אותי בתוך דורי - מבחינה מוסרית, רוחנית, קיומית וקהילתית. ההשתייכות לעם היהודי מגדירה אותי. עבור רבים מבני גילי ניתן להתחמק בקלות מתחושת השייכות הזו. אני מוצא שלא ניתן כלל להתחמק ממנה, ושהיא מאצילה.

היום קמו להם דורות חדשים ש"לא ידעו את יוסף" - אלה שחיים מחוץ לספקטרום של שואה-ישראל. מחקר שנערך לאחרונה על ידי המכון הישראלי לדמוקרטיה טוען שרוב היהודים בישראל ובתפוצות לא מאמינים עוד שהם חולקים זהות משותפת. אבל הרוב מאמינים שהיהודים חולקים ייעוד משותף.

המגוון המדהים והחילון של החיים היהודיים ככל שאנחנו מתרחקים מהסיפורים הגדולים של השואה וישראל מקשים על ההגדרה של עמיות יהודית. פרק חדש החל, אך העלילה אינה ברורה. הפרק החדש יהיה שונה מהנוכחי, ולא משנה כמה קשה יהיה המאבק שלנו לכוון אותו. הוא יבנה על כתפינו, אך מעבר להישג ידינו.

בני דור המילניום מזכירים לנו שהמדבר של דור אחד ייטמע לבסוף בארץ המובטחת של הדור הבא - נס ההסתגלות הוא הנס שלנו.

בראשי כתבתי מאה פעמים מאמר שונה, זה שאתם מצפים לו: על העברת ערכים יקרי ערך לדור הבא, על הבטחת הנאמנות היהודית והאוריינות שלהם, על שימור המורשת של השואה, על מלחמה על הישרדות מדינת ישראל. שירים אלה נשארים בליבי ובעבודתי. אבל בניתוח הסופי, אלה הן הסיסמאות של הדור שלי, התרומות הבולטות שלנו. הדור הבא יתבע אותן לעצמו, יאשים אותן, ומעבר לכך יבנה עליהן או סביבן. אני בוטח לחלוטין בכוחו של הדור הבא לשאת אותנו, שוב, לעברו השני של הירדן.

לארי ס. מוזס הוא היועץ הפילנתרופי הבכיר והנשיא אמריטוס של קרן ווקסנר.

עד לפני מספר שנים לא רב, לא הכרתי כלל את המושג עמיות. גם התפיסה היהודית שלי את עצמי הייתה מאוד לוקלית וישראלית. הרבה דרך השלילה, מה אני לא.

כיום, עמיות יהודית היא עבורי אותו קשר בלתי מוסבר ומוגדר שקיים בין פרטים יהודים שגורם להם להרגיש שהם עם, חלק מתרבות עתיקה, עשירה ורבת פנים.

אסביר מעט על תהליך השינוי התפיסתי אותו חוויתי:

גדלתי במשפחה שמפוזרת על פני הגלובוס מצד אחד, ומצד שני מושרשת עמוק בישראל, בגליל.

שני הצדדים האלו חיו יחד בכפיפה אחת אצלי בלי שום ניגוד ובטבעיות מוחלטת.

מדי שנה מגיע לביקור קרוב משפחה רחוק כלשהו מחו"ל לפגוש את "המשפחה" (יש לי קרובים מדרגה קרובה יותר בארץ שאנחנו לא פוגשים...) ומיד המשפחה מתייצבת, מארחת, נוסעת, מטיילת ומציגה את ההיסטוריה המשפחתית המשולבת בהיסטוריה של המדינה.

מעולם לא שאלתי למה? למה אנחנו מכניסים זרים מוחלטים הביתה בשם איזה מאגר גנטי משותף? זה היה תמיד ברור ומובן מאליו.

היום אני מאמינה שהיחס הזה, ליהודי אחר באשר הוא כ"בן משפחה", היא מהות תחושת העמיות. אך תחושה זו הינה בסיס בלבד ליצירת עמיות "בת קיימא", כזו הכוללת רצון לעשייה משותפת ולתחושת אחריות.

עשיית ההקשר בין היחס ל"בני משפחה" לבין היחס ל"עם היהודי", היא תהליך הדורש מודעות ועיסוק מכוון בנושא. השינוי בתפיסה אצלי התרחש בעקבות מפגשים מכוונים עם "יהודים אחרים" בארץ ובתפוצות ועיסוק מודע ומכוון ב"זהות היהודית".

נדבך משמעותי עבורי, הוא ההיכרות עם עולם הטקסטים היהודיים, עם התרבות וההיסטוריה שלנו. בשנים האחרונות, דרך מסגרות שונות, נחשפתי לתרבות הבית מדרשית, לנבירה בטקסטים בני מאות השנים וחשתי שאני מגלה אוצר בלום של תרבות שאני חלק ממנה - עוד

חוליה בשרשרת ארוכה. תרבות המעריכה חילוקי דעות, מחלוקות, מגוון דעות ועוסקת גם בשאלות מוסריות כבסיס חשוב להוייתה.

מדוע זה משמעותי? מדוע יש להרחיב ולהעמיק בדיון בנושא העמיות היהודית?

התאוריות הפסיכולוגיות מדברות על חשיבותה של תחושת השייכות של הפרט למשפחתו. ללא עוגן משפחתי חזק, יהיה האינדיבידואל תלוש, והוא עלול לבלות את חייו בחיפוש אחרי קבוצות שייכות שונות, כדי למלא את החלל הפעור שנכשו.

קשר חזק ומשמעותי למשפחה גרעינית הוא בעל ערך רב. משם שואב אדם את זהותו, תחושת ערך העצמי שלו, את ערכיו, את היכולת לחוש אמפטיה ואחריות לזולת.

אני סבורה, כי אותה תחושת שייכות למשפחה כאינדיבידואל, הינה מהותית גם ברמת הזהות הלאומית ולא רק הזהות הפרטית.

האם אדם צריך להכיר ולדעת את ההיסטוריה של משפחתו? מאיפה באו הוריו, מהי ההיסטוריה הפרטית שלו שיצרה אותו והביאה אותו לאן שהגיע? יש שיאמרו שבעולם פוסט מודרני בו אנו חיים, אין לכך משמעות. הכל אפשרי ואדם בורא לעצמו זהות כרצונו ויוצר לעצמו קהילות מדומיינות. אני מוצאת שהתוצאה של התפיסה הזו היא בעיקר תלישות והעדר ערך ומשמעות.

אני מתייחסת לנושא מזווית המבט האישית שלי, הישראלית, היהודייה, החילונית. גדלתי בישראל באווירה פוליטית שיצרה דחייה והתרחקות מזרמים פוליטיים שונים ביחד עם התרבות כולה, בבחינת זריקת התינוק עם המים. תפיסת של יהדות כמשהו נוקשה, חשך, שעוסק בחוקי עשה ואל תעשה בלבד.

בשנים האחרונות יש התעוררות מסוימת של קבוצות ויחידים, ואני ביניהם, שחשים שעלינו לקחת אחריות ובעלות על התרבות שלנו. עלינו להכיר אותה, ללמוד אותה, להבין שהיא לא שייכת למישהו אחר, ושאנו חופשיים למצוא בתוכה את הרלוונטיות עבורנו ואת הזהות האישית שלנו.

בתוך המסע הזה לזהות יהודית-ישראלית אינדיבידואלית, נוצר ההקשר לתפיסה הרחבה, לעמיות. המעבר ממשפחה, לעם.

הדס ניר, מנהלת תכנית עמיתי דילר בישראל, מנחת קבוצות, עוסקת בהתחדשות יהודית, אם לשלושה ומתגוררת במושב אלמגור

עמיות יהודית והשיר המרובע

מוריס פניץ

עמיות יהודית היא תחושה פנימית, הרגשה של חיבור וזהות משותפת עם יהודים אחרים. ההכרה של האינדיבידואל ביהדות שלו קשורה לזהות קולקטיבית מתפתחת הצומחת מתוך המחויבות המעוגנת בברית בין אלוהים והעם היהודי. העמיות היהודית כורכת את האינדיבידואל עם ההיסטוריה, התרבות, המסורות ובסופו של דבר – עם עתידו של כל העם היהודי. כיהודי מסור, אני מבין שהבד עליו נפרשים חיי אינו ריק ואינו גמור. הוא צבוע בצבע הבסיס של סיפורים של אנשים אחרים, ציפיות שעברו בירושה, והתחייבויות אישיות וקולקטיביות שאני יכול, דרך הרצון החופשי שלי (שלא התקיים לפני כן בהיסטוריה בדרגה כזו), לבחור לאמץ או לדחות. על אף שהחלטה זו היא שלי לחלוטין, היא שייכת גם לגלריה קהילתית, ומשפיעה עמוקות על אלו המבקרים בה ועל האמנים האחרים המציגים בה.

הרב אברהם יצחק קוק כתב שבמהלך חיינו, ישנם שירים שונים שיכול אדם לשיר: שירת נפשו, שירת האומה, שירת האדם (כלומר האנושות כולה), ושירת העולם (כלומר הבריאה כולה).¹

המעבר משירת הנפש של האדם לשירת האומה שלו מייצגת את המעבר בתחום ההתייחסות שלו. הקול שלי והייחודיות שלו עדיין חשובים; הוא פשוט מצטרף למקהלה של קולות אחרים, מחזק אותם, לעיתים דרך הרמוניה ולעיתים דרך דיסוננס. לקול משותף יש את הכוח לרפא עולם חולה, לרומם את הנזקקים בקהילה, ולהעניק קול לאלה החסרים אותו. קול משותף מאחד את חכמת העבר עם דחיפותו של ההווה, ואם משתמשים בו ביושר הוא יהדהד גם בעתיד.

טיפוח תחושת עמיות יהודית מתחיל במחויבות למציאת ופיתוח העצמי היהודי, בלשיר את שירת הנפש, השיר של חיי אני. אני מחפש ומוצא את הקול הזה דרך לימוד כתבים ולימודי יהדות, מחויבות לזמן היהודי דרך שמירת שבת וחגים, וחקירה מתמשכת והתנסות בטקסים ושמירת הלכה. אני מאמין שהדרך הקלה ביותר להבין עמיות יהודית ולטפחה היא באמצעות השתתפות בקהילה יהודית מקומית, רוחנית, ומלאת כוונה. בעוד שאני מזהה את עצמי כיהודי קונסרבטיבי, אני מחפש מסגרות והזדמנויות פלורליסטיות לצורך מפגש משמעותי עם יהודים מכל הרקעים.

1 הרב אברהם יצחק קוק, אורות הקדש חלק ב', עמ' 459-458, שיר מרובע

ההמשכיות של העמיות היהודית תלויה בכך שהקהילה היהודית תאמץ את הדומה והשונה בינינו. יותר מכך, בכדי לשיר את שירת האדם ושירת העולם צריך לחפש את ה"אחר" עם פתיחות ללמוד ממנו ולחבר את הקולות שלנו כדי ליצור שינוי גדול יותר. עמים אחרים ותרבויות אחרות הם המראה הדרושה לתחושה של עמיות יהודית שרוצה לצמוח ולהשביח. טיפוח התחושה שלי של עמיות יהודית תלויה אם כן בלימוד הדרך הנכונה לשיר את השיר המרובע.

**מוריס פניץ הוא סטודנט לרבנות בבית הספר זיגלר ללימודי רבנות באוניברסיטה היהודית
האמריקאית**

כשישראל, אמריקאי ואוקראיני נפגשים...

מיכל צור

נשמע כמו תחילתה של בדיחה יהודית? כמעט, אבל אם נרצה לבחון ברצינות מהי עמיות כיום ובעיקר איך עושים עמיות, הרי שהמפגש הזה הוא תמצית הדבר וסוד הקסם. שבירתה של המשוואה הצפויה, והכמעט שגרתית של מפגשי ישראל תכוצות, ובנייתה מחדש נחוצה, ובהקדם. היא תתאפשר רק כאשר נרשה לעצמנו ונאתגר את עצמנו לשנות את המודל הקבוע והידוע, המציע דיאלוג רק בין ישראל/ים לקהילה היהודית בצפון אמריקה.

אי שם, במרכז אוקראינה, כשעתיים וחצי נסיעה מקייב שוכנת העיר צ'רקסי. עיר לא גדולה, עם קסם מפותק של עיר פריפריאלית מתועשת. בקהילה זו פועלת וחיה קהילה יהודית קטנה אך מרשימה בעוצמותיה. לאחר שבעים שנות דיכוי וחוסר אפשרות לבטא סממנים יהודיים ולהפגין אורח חיים יהודי, קמה לתחייה קהילה. כך נוצר מצב שבו הסבים והסבתות זוכרים שבתות מפוארות של כל הקהילה ואת הטעמים שלמדו לקריאת התורה; ההורים, אם הם זוכרים משהו, זוכרים שתיקה והדחקה; והילדים, חלקם ענודי צלבים כזיהוי תרבותי, עכשיו לומדים ומלמדים את הוריהם אודות השבת, החגים, ומעגל החיים היהודי. וכיום אנחנו פוגשים קהילה שמבררת, לומדת ובאופן מוצהר חוגגת את יהדותה. בחמש עשרה השנים האחרונות מתקיימים קשרים בין קהילת צ'רקסי ופדרציית מטרופוליט. ניתן היה להשאיר את הקשר ברמה הפילנתרופית שלו: סיוע לקשישים, תרופות לנזקקים, ושימור בתי הקברות היהודיים. אולם הדינמיקה של היחסים קבלה תפנית ואופי שונה לחלוטין בחיבור שנוצר עם מחנה הקיץ של הקהילה, ויצרו דיאלוג חינוכי וזהותי מרתק. מספרת ענבל, מדריכה ישראלית: "המפגש הזה חיזק את הזהות היהודית אצל כולנו- היו מקרים רבים שבהם עצרנו ישיבות צוות רק כדי לחשוב איזה מדהים זה- שאוקראינית, ישראלית ואמריקאית מדברים עכשיו כולם על תכנון של פעילות על סיפור מהתנ"ך, וכולנו יודעים פחות או יותר במה מדובר ולא צריך להסביר יותר מיד... המשותף הזה בין כולם גורם לחשוב פעם נוספת על היהדות, מי הם כל אחיי היהודים ומי אני כיהודי..." (ענבל, קיץ 2009)

במפגש המוכר בין ישראלים ויהודים מהתפוצות נופלות המחיצות, מתפוגגות המגננות והלב נפתח לחוויה חדשה, של הכרות, למידה וחיבורים בין יחידים, קבוצות ומשפחות. כל אלה הם חלק מהפרדיגמה החדשה יחסית של יחסי ישראל-תפוצות, המכירה ומדגישה את הדדיות של הקשר בין הקהילות. עמיות, בעיני, לוקחת את הפרדיגמה שלב אחד קדימה. היא מאתגרת אותנו לברור עמוק יותר, יסודי יותר של המשוואה ומחייבת אותנו להוסיף את השותפים שאינם חיים

בישראל או בצפון אמריקה. ויותר מכך, היא דוחקת בנו לראות גם בהם שותפים למשוואה ולא למסגר אותם רק כצד הנזקק, החלש, הסובל מאנטישמיות וצרות כלכליות. הוספתה של הקהילה השלישית מרחיבה מיידית את הדיון, היא מעניקה פרספקטיבה היסטורית קריטית ומעשירה את החוויה בשפות נוספות ובנרטיבים וזהותיים אחרים ומרתקים. מספרת מדריכה ישראלית שחזרה מספר פעמים למחנה הקיץ ולקהילת צ'רקסי: "אוקראינה בשבילי אינה כל אלו כי אם משהו פרטי ומיוחד מאד - היא הבית החם שלי בצ'רקסי, המשפחה מעבר לים. בקיץ ההוא גיליתי כמה מעט מילים צריך כדי להבין זה את זה. עד כמה קשרי דם אינם חשובים להרכבת משפחה. כמה היהדות, שכאן בארץ אנו נוטים להתייחס אליה כמובנת מאליה ולזלזל בה, היא במקומות אחרים בעולם מושא תשוקתם ומאמצייהם של רבים מאד (נעמה, קיץ 2014).

המפגש המשולש מייצר דינמיקה חזקה ועוצמתית ביותר. לאחרונה קיימנו בתל אביב סמינר מנהיגות ייחודי לצעירים מניו ג'רזי, ישראל וצ'רקסי. ברור ראשוני העלה שהשורשים ההיסטוריים של המשתתפים נודדים בין קרוב לעשרים ארצות מוצא שונות ברחבי העולם, וכוללות אינספור הצטלבויות וחיבורים בין הוריהם וסביהם. המשתתפים העידו שהשיח המשותף ייצר אצלם תחושת אחריות לנעשה בקהילות שלהם ואחריות משותפת לשימור הקשרים בין הקהילות. מבחינתם למשולש הקהילות תפקיד מכריע בתחושת אחריות זו, כלפי האחר וכלפי עצם קהילתם.

עמיות יהודית כיום היא הכלי החזק ביותר לשימור ופיתוח זהות יהודית, פלורליסטית, אישית, קהילתית וגלובלית, אמיצה, ורלוונטית. עמיות היא תחושה. צריך ללמוד, לחקור ולהעמיק בה, אבל בסופו של יום היא תחושה, פיזית ורגשית שיש לעסוק בה בצורה מוחשית, להפגיש קבוצות מגוונות של נוער, צעירים ומבוגרים ככל האפשר, בכל מקום ובכל הזדמנות. האנרגיה והניצוץ הנלווים למפגשים אלו אינם ניתנים לכימות או למחקר מדעי, הם פשוט שם. העוסקים בחינוך יהודי אשר יסתפקו בדגם הצר, המוגבל של מפגשי ישראלים/יהודים צפון אמריקאים ללא הצלע השלישית של המשולש יחמיצו את ההזדמנות לביסוס והעמקת תחושת העמיות.

מיכל צור היא נציגת פדרצית מטרו-ווסט בישראל

בין הגדרת העמיות לחיפוש משמעותה

שלומי רביד

אני עוקב אחרי שיח העמיות במשך החלק הארי של חמש עשרה השנים האחרונות. יתכן שכדאי, לפני שמגיעים לשלב התשובות, לבחון בקצרה אילו שאלות אנו בעצם שואלים. כשאנחנו מנסים להגדיר משהו אנחנו מחפשים ביטוי קצר וכללי שיתפוס את מהות המושג. אנחנו שואפים לתאר, להבהיר ולהבין. כשאנחנו מבררים את משמעותו של דבר מה אנחנו בוחנים מה הוא אומר עבורנו ועבור אחרים. אנחנו לחלוטין לא אובייקטיביים. אנחנו מפרשים, ולא מתארים. אנחנו מפרקים לגורמים ולא דווקא מכלילים. איננו שואפים לתמצת אלא להיפך אנחנו מרחיבים וחושפים שכבות וממדים נוספים. שתי הפעולות חושפות צדדים שונים של אותו מטבע, אבל הענקת משמעות מייצגת צמיחה, מעורבות והתבוננות יצירתית. היא גם מניחה שעברנו, במודע או שלא במודע, את השלב הראשוני של הגדרת המושג.

מהי המשמעות של עמיות? אני מבין עמיות כתודעה הקולקטיבית של העם היהודי. התודעה שמכוננת את המהות הקולקטיבית שלנו, את הציוויליזציה המתפתחת שלנו, את השאיפה שלנו לשיפור העולם, ואת תחושת הסולידריות והאחריות ההדדית שלנו. המושג של "תודעה" מדבר אלי מכיוון שהוא מאגד בתוכו את האינטלקט עם הרגש, וכולל גם מימד מחייב. תפיסת היושרה שלך מחייבת אותך לפעול על פיו.

אך עבורי באופן אישי, המשמעות של עמיות היא הרבה מעבר למה שמשקפת ההגדרה-למחצה שניתנה כאן. משמעותה הוא להיות סקרן ומלא התלהבות לגבי כל דבר שהוא יהודי. משמעותה להרגיש שאוצרות היהדות הם הירושה הפרטית שלי, מה שהופך אותי לבעל מניות, לשומר ולתורם לצמיחה שלהם. משמעותה לחוש סולידריות ורגש של אחריות לכל יהודי, לכל קהילה יהודית ולישראל כמפעל של הקולקטיב היהודי. משמעותה להיות מחויב למושג היהודי של צדק, חסד, שלום ותיקון עולם פעיל. משמעותה השאיפה להיות "מענטש".

אם תודעת העמיות מכוננת את המפעל היהודי הקולקטיבי, הרי שהיא קריטית להמשכיותו של העם היהודי. בעידן בו כולנו "יהודים מבחירה", עמיות יכולה לספק את הרצינות, ההצדקה, המטרה והמוטיבציה לקיומנו

מדוע היא חשובה?

ולמפעלנו המשותף. ללא תחושת עמיות תוססת אנחנו מסתכנים בהתפוררות המוסדות והרשתות הקהילתיים, הלאומיים והעולמיים שלנו, ויחד איתם - כל מושג הקולקטיב היהודי בסכנה. המתנה הגדולה שקיבלנו מהדורות הקודמים, של היותנו חברים, נושאים ותורמים לציוויליזציה שהיא עתיקה אך תמיד מתפתחת, עלולה ללכת לאיבוד עבור הדורות הבאים.

כיצד אנחנו מטפחים אותה? אנחנו יכולים לטפח עמיות רק בכך שניתן לתלמידים שלנו את החופש לפרש אותה לפי הבנתם, ונכבד את הבחירות שלהם. הכוונה בכך היא שננסה לגרום לדור הבא להשתתף באופן פעיל בשיח על משמעות, חשיבות, ואתגרי העמיות היהודית. אנחנו יכולים להביא את האמונות וההתלהבות שלנו לשולחן, אך עלינו להבין שאלו הם רק חומרי הגלם לפרשנות. רק דרך פעולות של פרשנות, הענקת משמעות וניסוח מחדש ניתן לטפח את העמיות.

ד"ר שלומי רביד הוא המנהל המייסד של המרכז לחינוך לעמיות יהודית והעורך של דפי העמיות.

דפי העמיות הוא בימת שיח עבור יהודים מכל רחבי העולם לבירור סדר היום המשותף שלהם ונושאים הקשורים לזהותם הקולקטיבית. עד היום, במהלך 7 השנים האחרונות, יצאו 14 מהדורות באנגלית של הביטאון. אלה הוקדשו, כל אחת, לדיון בהיבט מסוים של הנושא. לקראת כנס **הישראלים והעם היהודי** בחרנו להפיק מהדורה עברית עבור הקוראים הישראליים. ניתן לראות את המהדורות הקודמות ב: <http://jpeoplehood.org/library>.

הפדרציה היהודית של ניו-יורק דואגת לנזקקים, מצילה את הנקלעים לעת צרה ומטפחת ומחזקת את העם היהודי בניו יורק, בישראל ובכל העולם. חטיבת העם היהודי מחויבת לבניית קשרים בין הקבוצות המגוונות המרכיבות את העם היהודי, מטפחת ותומכת ביוזמות ליצירת חיבורים בין יהודים באשר הם נמצאים ותומכת בישראל כמדינה יהודית, דמוקרטית פלוראליסטית ותוססת.

המרכז לחינוך לעמיות יהודית מהווה כתובת עבור ארגונים ויחידים השואפים לקדם זהות יהודית קולקטיבית ותפיסת עמיות. המרכז מספק הכשרות, פיתוח מקצועי ופיתוח מנהיגות, תכנים ותכניות, וייעוץ חינוכי ואירגוני בתחום העמיות. www.jpeoplehood.org

המרכז לחינוך לעמיות יהודית
The Center for Jewish Peoplehood Education

UJA Federation
of New York